

Het Helderse politiekorps anno 1896. Cupido staat op de achterste rij, vierde van links.

FOTO ARCHIEF ROB KONINGSTEIN

HISTORIE Dronken marinier ontsnapt uit de politiecel in Den Helder

De moord op agent Cupido

Vroeger was alles beter. Voor je het weet, mompel je zoiets. Maar vroeger was er ook moord en doodslag. In een wekelijkse serie duiken we in moordzaken die ruim een eeuw geleden plaatsvonden in de Noordkop. Deel 4: de dronkenmansmoord op politieagent Cupido in Den Helder.

Petra Bies
p.bies@mediahuis.nl

Het is een mooie juni-avond in het jaar 1900. Maar op de Kanaalweg in Den Helder heerst allermest een vredige stilte. Een woedende menigte smijt met stokken en stenen naar een in razernij verkerende dronkenman. Het is een doorge-draaide marinier. Met bloed aan de handen. Zokuist beroofde hij politieman Sipke Cupido van het leven.

De marinier tweede klasse Hendrikus Oerlemans ziet die maandagochtend 11 juni vanaf het fregat 'Koningin Emma' eindelijk de haven van Den Helder verschijnen. Het was een lange reis terug uit Nederlands-Indië, waar al 27 jaar de Atjeh-oorlog woedt, een strijd waarin Nederland het sultanaat Atjeh op Sumatra wil inlijven. Pas

jaren later zal dat generaal Van Heutsz gaan lukken. Maar over die koloniale toekomst peinst de 28-jarige Brabander niet. Hij denkt aan wat hij als eerste gaat doen als hij weer vaste grond onder de voeten heeft: de cafés langs, samen met een maat met wie hij aan boord vriendschap sloot.

Ventwagen

De mannen gaan van kroeg naar kroeg en laten zich de drank goed smaken. 's Avonds tegen zeven uur zwalken ze over de Kanaalweg. Ze krijgen lol in het lastigvallen van passanten. Oerlemans slaat door als hij de koopman Cohen in het vizier krijgt. Die rijdt met zijn ventwagen over de Kanaalweg en prijst luidkeels zijn handel aan. Oerlemans pakt hem beet, stompt hem in het gezicht, trekt hem de hoed over zijn oren en werpt hem tegen het wegdek. Met zoveel kracht dat er een ernstige hoofdwond ont-

staat.

Een voorbijganger holt naar het nabijgelegen politiebureau aan het Westplein (dat in latere jaren zou worden omgedoopt in het Helden der Zeeplein). Daar houdt die avond de 34-jarige agent Sipke Cornelis Cupido in zijn eentje de wacht. De boerenzoon is ruim tien jaar eerder van zijn geboorteland Terschelling naar Den Helder verhuisd. Hij woont in een bescheiden woning aan de Sluisdijkstraat, die groot genoeg is voor zijn gezin. Zijn vrouw Cornelia en hij krijgen maar één kind; een jongen, Cornelis, die inmiddels negen jaar oud is.

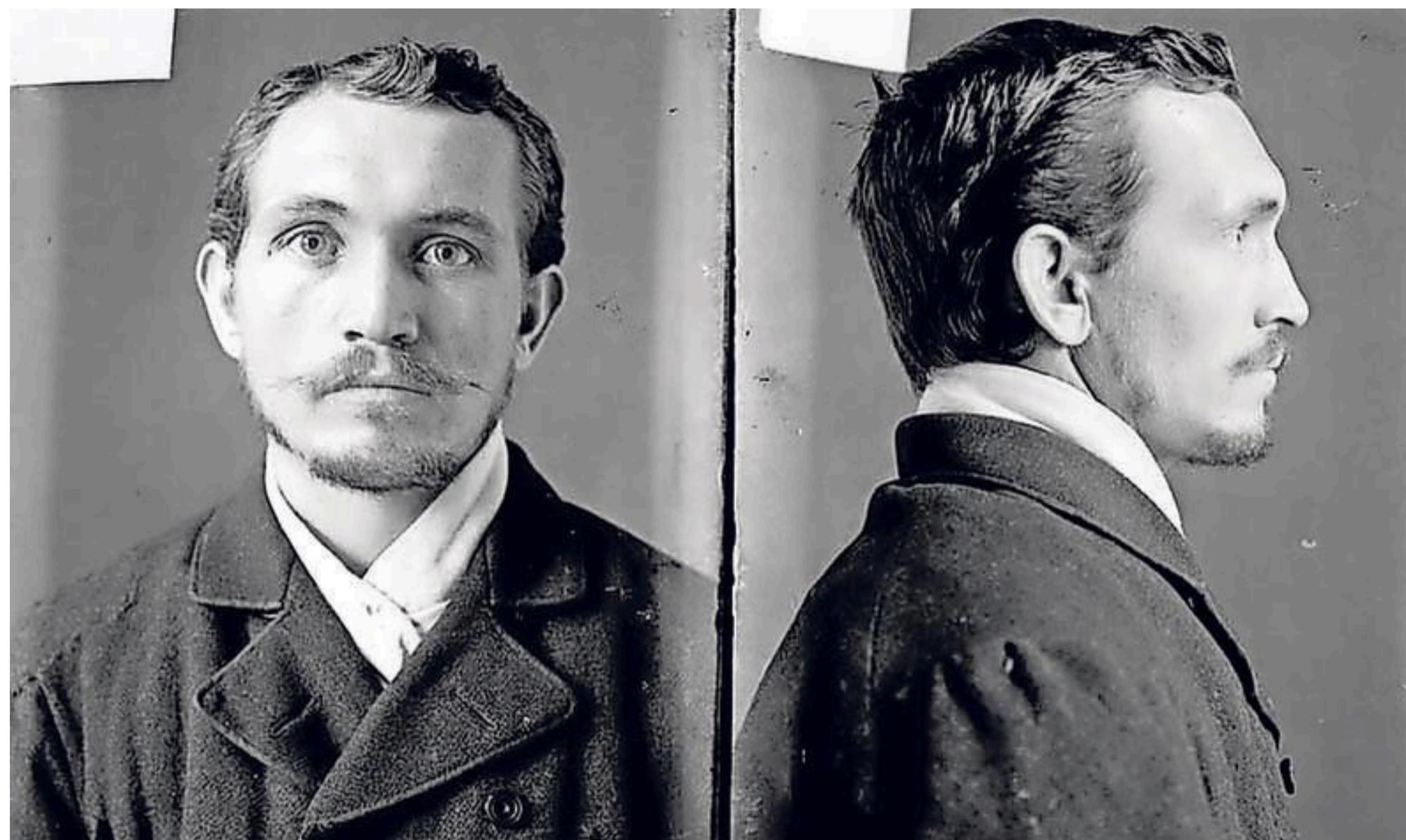
Grinniken

Cupido, een aparte achternaam voor een agent. In de marinestad grinniken ze erom. Wie moet er niet meteen denken aan die mollige liefdesgod, dat gevleugelde jongetje met zijn pijl en boog? Maar het vermaak doet niets af aan

de waardering voor de agent. Die is groot. Cupido staat te boek als ijverig en nauwgezet en heeft al de nodige moeilijke opdrachten tot een goed einde weten te brengen. Hij is daarom als dienaar van politie tweede klasse net gepromoveerd naar de eerste klasse.

De collega's van Cupido die deze avond ook dienst hebben zijn op surveillance als de bezorgde burger het bureau binnen rent. Cupido is weliswaar de enige aanwezige politieman, maar hij staat er buiten niet alleen voor. Vlakbij het plein ligt een vlettenhelling, die gebruikt wordt door de mannen die op zee naar haring vissen. Die soort is in die jaren nog volop te vinden voor de Helderse kust. Er zijn nog een stel vissers aanwezig en die zijn graag bereid om Cupido een handje te helpen bij het inrekenen van de twee dronkenmannen.

Als de twee dronkenmannen in het zogeheten arrestantenlokaal

De twee gevangenisfoto's van Hendrikus Oerlemans. Ze zijn terug te vinden op de website 'Gevangen in glas'. De Stichting Blokhuispoort exposeert daar permanent de foto's van 1804 gevangenen, afkomstig van glasplaatnegatieven. De stichting probeert naam en bijzonderheden van hen te achterhalen.

FOTO STICHTING BLOKHUISPOORT

„De agent, die nog zijn sabel trok, om zich te verdedigen, zakte neer; spoedig daarop gaf hij den geest

„In den Oost maken zich de militairen dat hakken en slachten zoo eigen, dat ze er onder zekere omstandigheden niets meer om geven

zitten, schudt Cupido zijn helpers de hand en pakt pen en papier om hun namen te noteren.

Hij zal het lijstje nooit afmaken. Oerlemans weet de deur open te krijgen en stormt zwaaiend met een mes het kantoor binnen. „De politieagent, bemerkende dat zijn gevangene wilde weglopen, greep hem aan. Vóór hij het kon beletten, had de marinier hem echter een paar diepe sneden van acht tot tien centimeter lengte toegebracht, met dit ernstige gevolg, dat de slagader werd doorsneden. De agent, die nog zijn sabel trok, om zich te verdedigen, zakte neer; spoedig daarop gaf hij den geest”, aldus een krantenbericht.

Oerlemans steekt Cupido met achterwaartse bewegingen onder beide oksels, in zijn linker bovenbeen en in de linkerliestrak. Die laatste steek wordt de politieman fataal. Cupido sterft op de stoep voor het bureau.

Door de eerdere commotie op straat is daar nog veel volk. „De woesteling keerde zich tot het toegesnelde publiek, het mes links en rechts zwaaiende, en daarmede hield hij zich een ieder van het lijf. Met stokken en stenen werd naar hem geworpen, doch niemand waagde het binnen zijn bereik te komen, tot een juist gerichte steenworp hem het mes uit de hand wierp en men hem wist meester te worden. Door een verontwaardigde menigte vergezeld werd hij ten tweede male naar het politiebureau overgebracht en nu op een betere wijze in bewaring gesteld. Op zijn weg daarheen had hij van de zijde van het publiek heel wat te verduren.”

Hartstreek

De doorgedraaide militair verwoed in het wachtlokaal ook enkele vissers. Sinjewel is er het slechtst aan toe. Oerlemans steekt

hem in de hartstreek en in zijn linkerzij. De visser overleeft de verwondingen, maar die zijn wel zo ernstig dat hij vier weken lang niet kan werken.

Cupido wordt op 15 juni begraven. De stoet is indrukwekkend lang. De Helderse bevolking is geschokt door het drama. Door de intensieve scheepvaart doen zeeluis uit alle windstreken Den Helder aan en die worden wel vaker dronken en agressief. De ouden van dagen herinneren zich bij voorbeeld de moord op een Noorse koopvaardijmatroos in 1863. Drie marinematrozen en twee koopvaardijmatrozen stonden ervoor terecht. Een ernstige zaak, maar zoveel opschudding als nu was er nog niet eerder. Kranten in het hele land berichten erover.

Hoe kon Oerlemans ontsnappen uit het arrestantenlokaal? Waarom was hij niet gefouilleerd? Het zijn vragen die Cupido niet meer kan beantwoorden, maar die zijn plaatsgenoten blijven bezighouden. En waarom, zo vragen velen zich af, werd het hoofdbureau maar door één man bezet terwijl er die dag net een schip was binnengekomen?

Slachten

Er is in het land meer geweld door militairen die zijn teruggekeerd uit de Atjeh-oorlog, analyseert De Graafschap-bode in de week na de dood van Cupido. Zo is in Groningen recent een legerkapitein geslagen met een sabel door een geweven 'Oost-Indië-militair'. „Die dus met het zwaard kon omspringen.”

„In den Oost maken zich de militairen dat hakken en slachten zoo eigen, dat ze er onder zekere omstandigheden niets meer om geven, zoo by die vent te Tiel, een beruchte zuipzak, die er een vrouw met eenige spruiten om nahield ook. Toen die J. v. Z. zondag weer

dronken thuis kwam haalde hij den zakdoek uit den zak en meteen rolde toen een gulden over den vloer, die de vrouw oprapte en niet terug wilde geven. De woestaard nam toen een scheermes en dreigde daarmee zijn wederhelft, die naar een buurvrouw vluchtte. Toen de kerel beide vrouwen niet aandurfde, sneed hij zich zelf in den strot en is aan de gevolgen dood gegaan.”

Tien jaar

Wat speelt er nou precies door het hoofd van Oerlemans op die fatale juni-avond? Wat maakt dat hij zo'n slechte dronk heeft? Waant hij zich door zijn dronkenschap soms terug in een oorlogssituatie en wil hij daarom hoe dan ook ontsnappen? Heeft hij later spijt van zijn daden? Via de kranten wordt niemand wat wijzer. Er wordt alleen bericht over eis en vonnis, niet over wat er wordt gezegd in de rechtszaal. Kennelijk zijn er geen verslaggevers aanwezig.

Oerlemans wordt in augustus 1900 door de zoekrijksraad in Den Helder wegens 'wederspanning', welke den dood ten gevolge heeft en mishandeling, welke zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft' veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf. Hij gaat in hoger beroep bij het Hoog Militair Gerechtshof, maar krijgt ook daar tien jaar cel, eveneens 'met vervallen verklaring van den militairen dienst.' Hij wordt geplaatst in de strafgevangenis van Leeuwarden.

Weduwenzorg

De weduwe en de zoon van de vermoorde agent blijven niet onverzorgd achter. Het jaarlijkse inkomen van Cupido was 650 gulden, er zal voortaan vijfhonderd gulden worden uitgekeerd aan de weduwe, Cornelia de Vries en zoon Cornelis, besluit de gemeenteraad.

i

Cupido?

Hoe zit het nou met die aparte achternaam Cupido? Op Terschelling komt de naam veel voor. Een mooi verhaal wil dat als Napoleon in 1811 het hebben van een achternaam verplicht stelt in Nederland, de burgemeester op Terschelling een ronde maakt langs alle schepen om de mannen daarover in te lichten. De kapitein van de 'Cupido' kiest de scheepsnaam als zijn achternaam. Zijn acht bemanningsleden doen niet moeilijk en volgen zijn voorbeeld. En zo is er in één keer een flinke familie Cupido op het eiland.

Dat is gunstiger dan de 325 gulden, waarop de nabestaanden feitelijk recht hebben.

Er wordt bovendien een plaatselijk comité gevormd dat geld bijeen wil brengen. „Om het kind van den vermoorden politieagent Cupido een goede opvoeding te geven en hem de gelegenheid te openen op lateren leeftijd een positie te verkrijgen in de maatschappij.”

Het is zoon Cornelis helaas niet gegund om carrière te maken. Hij sterft volgens stamboomgegevens als jonge twintiger in 1916. Dat betekent een tweede groot verlies voor Cornelia, een pijn die zij nog ruim dertig jaar met zich mee zal dragen. Cornelia bereikt de leeftijd van 81 jaar, zij overlijdt in 1948 op haar geboorteland Terschelling.